

Список использованных источников:

1. Блакита Г.В. Бухгалтерський облік: практикум: навч. посіб. / Г. В. Блакита, Н. О. Ромашевська. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 151 с.
2. Бутинець Ф.Ф. Організація бухгалтерського обліку. Підручник для студентів спеціальності «Облік і аудит» вищих навчальних закладів. / За редакцією проф. Ф.Ф. Бутинця. – 8-е вид., доп. і перероб. – Житомир: ПП «Рута», 2009. – 912с.
3. Литвиненко Л. Модернізація системи бухгалтерського обліку в державному секторі як складова програми економічних реформ / Л. Литвиненко // Казна України. – 2011. – №3. – С. 16-18.
4. Пархоменко В. Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку фінансових витрат / В. Пархоменко // Все про бухгалтерський облік. – 2011. – №14. – С. 43-46.
5. Сопко В.В. Бухгалтерський облік: Навч. посібник / В. Сопко.— 3-тє вид., перероб. і доп. – К.: КНЕУ, 2000. – 578 с.
6. Цал-Цалко Ю.С. Витрати підприємства / Ю.С. Цал-Цалко. – К.: Центр навч. літератури, 2002. – 656 с.

Рецензент – д.э.н., профессор Плаксиенко В. Я.

УДК: 336: 330.131.7: 658

ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ

*Танклевська Н.С., д.е.н., професор; Пристемський О.С., к.е.н., доцент
ДВНЗ "Херсонський державний аграрний університет"*

Обґрунтовано та систематизовано принципи формування та забезпечення фінансової безпеки підприємств. Здійснено поділ принципів фінансової безпеки підприємств в залежності від її функціональних складових.

Existing principles of safety are systemized. The division of principles depending on functional components.

Постановка проблеми. Наукове й методичне обґрунтування та визначення концепції фінансової безпеки підприємств різних форм власності сьогодні в умовах світової фінансової та економічної кризи перебуває в початковій стадії. Розробки, що існують сьогодні, спрямовані, в першу чергу, на вирішення завдань попередження й захисту ресурсів від несанкціованого доступу до них, головним чином, кримінальних структур як зовнішнього для суб'єктів господарювання, так і внутрішнього характеру. Питання вивчення середовища як чинника небезпеки господарської діяльності підприємства, стратегії та тактики управління фінансовою безпекою підприємств є досить поширеними у вивченні сучасних науковців. Проте питання забезпечення та систематизації принципів формування фінансової безпеки у роботах провідних економістів розглядаються дуже рідко або носять не системний характер.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження принципів формування фінансової безпеки підприємств у розрізі її функціональних складових активно займаються сучасні вчені, зокрема Ареф'єва В., Демченко І., Побережного С.М., Пластуна О.Л., Болгара Т.М., Мартюшева Л.С. Вони визначають у своїх працях способи досягнення рівня фінансової безпеки під-

приємств у формі побудови концепції, виділяючи при цьому лише одну формууючу складову та нехтуючи тісним зв'язком усіх різновидів її функціональних складових. Безумовно, створення комплексної концепції забезпечення фінансової безпеки підприємства вимагає визначати та логічно дослідити принципи її формування у розрізі функціональних складових.

Постановка завдання. Метою дослідження є систематизація існуючих принципів забезпечення фінансової безпеки підприємств та запровадження нових принципів у розрізі окремих функціональних складових як головної передумови формування концепції фінансової безпеки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Зважаючи на те, що фінансова безпека ґрунтується на об'єктивних закономірностях розвитку фінансових відносин, визначенні мети та завдань всієї системи, орієнтується на розробці та послідовному здійсненні заходів щодо закріплення і розвитку позитивних процесів і подолання негативних тенденцій у сфері фінансових відносин, забезпечення його належного рівня повинно здійснюватися на певних принципах, які, залежно від суб'єкта господарської діяльності, умовно можна поділити на загальні та спеціальні. Так до загальних принципів фінансової безпеки відносять самостійність, інтегрованість, гнучкість, комплексність, системність, інформативність, економічність, багатоваріантність, взаємозв'язок елементів, зниження фінансових ризиків та загроз [1].

Виявлено, що серед науковців існує два підходи до систематизації принципів фінансової безпеки. Представники першого підходу формують принципи лаконічно. Інша група вчених надає перевагу більш розмитим, іноді "вузьким", менш універсальним формуванням. Але варто зауважити, що форма подання різними авторами схожих принципів не змінює їх сутнісного наповнення. Так, Демченко І. виокремлює такі принципи як принцип самостійності, автономності, комплексності, єдності, гнучкості, нейтралізації, системності, інформативності, економічності [2], фактично перераховуючи загально фінансові принципи. Тоді як Ареф'єв В. пропонує такі принципи: взаємозв'язок елементів системи, багатоваріантність напрямків розвитку, комплексність розроблення стратегії [3]. Досить масштабною виглядає систематизація принципів організації фінансової безпеки підприємства за Мартюшевою Л.С.:

1. Виявлення та оцінка впливу чинників зовнішнього та внутрішнього середовища як окремого елемента системи, так і їх синергетичного ефекту.

2. Визначення та обґрунтування системи індикативних показників, які вказують на загрози діяльності та розвитку підприємства.

3. Чітке визначення об'єктів (структурних підрозділів, фінансових складових тощо) та класифікації загроз, які частково чи суттєво впливають на їх надійність і фінансову стійкість підприємства в цілому.

4. Оперативна зміна організаційної системи управління підприємством.

5. Врахування ситуаційної появи загроз та створення власного банку можливих загроз у розрізі їх об'єктів та банку можливих варіантів їх усунення.

6. Забезпечення міждисциплінарного підходу до виявлення та усунення загроз, який включає аспекти правового, фінансово-економічного, інформаційного, соціально-психологічного характеру тощо.

7. Дотримання політики стратегічної послідовності при впровадженні інвестиційно-інноваційних програм, яка повинна враховувати як власне адаптивні чи агресивні наміри самого підприємства, так і дзеркальну поведінку контрагентів.

8. Постійне інформування та навчання фахівців фінансово-економічних підрозділів підприємства, щодо методичних особливостей фінансових інвестицій, правових проблем та організаційних заходів з їх впровадження.

9. Формування дієвого механізму фінансової захищеності підприємства, який ґрунтується на засадах системності, комплексності, об'єктивності, послідовності, динамічності, оптимальності, конструктивності [4].

Побережний С.М., Пластун О.Л., Болгар Т.М. на прикладі банківської системи, виокремлюють принципи забезпечення фінансової безпеки: принцип мінливості, об'єктивності, обачності, безперервності й оперативності, конфіденційності, комплексності та системності, явності в інтерпретації результатів, альтернативності варіантів розвитку та принцип виправданого ризику. Але Сорокіна І.В., визначаючи принципи економічної безпеки, структурним елементом якої є фінансова безпека, аргументовано зазначає такі принципи системи:

1) Принцип комплексності – створення такої системи безпеки, що комплексно забезпечила б захищеність підприємства в цілому, в тому числі: його майна, персоналу, інформації, інших сфер діяльності від усіляких небезпек і загроз, форс-мажорних обставин, тощо.

2) Принцип законності – передбачає формування системи безпеки виключно на основі чинного законодавства та відповідність закону прийнятих внутрішньовідомчих нормативних актів.

3) Принцип плановості – забезпечення логічної послідовної діяльності кожного з учасників процесу, строге виконання покладених обов'язків та вирішення поставлених завдань. Даний принцип вносить організованість у функціонування системи безпеки.

4) Принцип поєднання гласності і конфіденційності – здійснення заходів безпеки щодо виявлення відкритої (гласної) інформації про небезпеки та загрози, та у той же час володіння конфіденційною інформацією вузьким колом фахівців.

5) Принцип ефективного контролю – здійснення постійного контролю показників реального стану усіх об'єктів захисту і засобів їх здійснення на кожен момент часу.

6) Принцип сполучення централізованого та децентралізованого управління – забезпечення безпеки підприємства силами та засобами згідно до ситуації та структури підприємства.

7) Принцип узгодження економічних інтересів підприємства з зовнішнім та внутрішнім середовищем – система економічної безпеки на підприємстві повинна бути збалансованою та враховувати інтереси усіх об'єктів функціонування внутрішнього та зовнішнього середовища, а також відповідати внутрішнім та зовнішнім загрозам безпеки;

8) Принцип гнучкості - у разі непередбачуваної ситуації система економі-

чної безпеки повинна мати змогу швидко адаптуватись до нових умов ринкового середовища, при цьому не зазнавши значних витрат та збитків, які можуть призвести до негативних змін у структурі роботи підприємства;

9) Принцип оптимізації – оптимізація ресурсної бази, структури капіталу, виробничої структури на підприємстві з урахуванням вимог внутрішнього і зовнішнього ринків, подолання хаотичності і суперечливості у питаннях управління закупівлями, виробництвом та збутом, тощо [5].

Грунтовною є систематизація, надана Корчевською Л.О. [6], яка принципи економічної, а відповідно і фінансової, безпеки підприємства групує у блоки: цільові, функціональні, структурні, процесні, системні принципи (рис. 1).

Рис. 1. Принципи фінансової безпеки*

* згруповано авторами за даними [6]

Цільові принципи мають бути сформульовані позитивно. Вони повинні мати єдиний вектор цільової орієнтації всієї системи фінансової безпеки підприємства та забезпечити взаємоузгодження цілей. Розмір і складність головних цілей повинні бути адекватними для їх виконання та не виходити за гранично допустимі межі для виконавців. Для цільових цілей необхідно детально прописати, в які терміни слід досягти цілей забезпечення фінансової безпеки підприємства та хто повинен їх досягати. Цілі повинні бути сформульовані таким чином, щоб їх можна було кількісно виміряти, або можна було якимось іншим об'єктивним способом оцінити. Реалізація цього

принципу залежить від того, чи сприймаються цілі фінансової безпеки підприємства менеджерами і співробітниками як досяжні та які вигоди вони можуть отримати.

Функціональні принципи багато в чому залежать від зосередженості. Кожна функція повинна мати певну незалежність. Даний принцип реалізується, коли будь-яка властивість економічної безпеки підприємства здобуває функціональний характер за певних умов. Його суть принципу полягає у можливості структури економічної безпеки підприємства мати все більшу кількість функцій (багатофункціональність) і сприяти рухливості (лабільності) та їх заміні без істотної зміни самої структури економічної безпеки підприємства. Він розкриває механізм нейтралізації дисфункцій за умов внутрішнього або зовнішнього впливу.

Структурні принципи з погляду забезпечення безпеки підприємства може виступати одночасно у чотирьох ролях: суб'єкта (засіб, механізм, спосіб) забезпечення безпеки; об'єкта забезпечення безпеки (елемент, що захищається); джерела загрози; об'єкта загрози. Багато в чому структурні принципи залежать від синхронного диригування поведінкою елементів нижчого рівня системи економічної безпеки підприємства. Основною вимогою цього принципу є те, що централізація та децентралізація повинні знаходитися у розумному та раціональному сполученні, іншими словами – балансувати між порядком і хаосом. Службу економічної безпеки підприємства доцільно формувати у тому випадку, коли об'єктивні фактори вимагають її створення, а саме: цілі, функції, об'єктивні параметри тощо. Структура вважається раціональною тоді, коли існує повна взаємодія всіх її елементів і відсутні протиріччя.

Важливою складовою структурного принципу є єдинство розпорядництва, що допомагає запобігати конфліктам розпорядництва за допомогою чіткої закріпленості повноважень за кожним керівником стосовно кожного об'єкту управління (підрозділу або робочого місця). Чим простіша структура соціотехнічних систем, тим легше досягти повної скординованості всіх елементів і зв'язків. Всі елементи структури економічної безпеки підприємства (люди, підрозділи, клієнти тощо) повинні нести персональну відповідальність за збереження режиму безпеки. Структура повинна мати здатність пристосовуватися до змін зовнішнього середовища, інтенсивності його впливу, до цільової переорієнтації, до нової стратегії розвитку.

У свою чергу, динамічні принципи вимагають зваженої та збалансованої розробки заходів превентивного та реактивного характеру. Комплекс основних заходів щодо забезпечення безпеки повинен бути відомий всьому персоналу організації, що дозволить завчасно уникнути небажаних змін. Якщо результативність визначає результат, який є абсолютним показником, то ефективність являється відносним показником і характеризує процес, у результаті якого був отриманий результат (наприклад, “прибуток” і “рентабельність” або “ринкова вартість підприємства” і “рівень економічної безпеки”). Сутність цього принципу полягає у визначенні верховенства закону, тобто вся діяльність щодо забезпечення економічної безпеки підприємства не повинна суперечити законам і підзаконним актам.

Реалізація цього принципу потребує безперервного (спадкоємного) функціонування процесів забезпечення економічної безпеки, коли слідуючий процес базується на основі попередніх. Він повинен гарантувати високий ступінь надійності певних параметрів усіх процесів, що не повинні виходити за межі припустимих відхилень, які установлені компетентними суб'єктами економічної безпеки. Цей принцип передбачає синхронне протікання головних процесів і рівночасне здійснення окремих частин усередині процесу, а також базується на попередньому визначенні планової траєкторії розвитку діяльності щодо безпеки підприємства, яка повинна будуватися на основі комплексної програми забезпечення економічної безпеки підприємства, виконання планів роботи підрозділів служби безпеки та окремих робітників.

Системні принципи не підсумовують попередні правила, а створюють нові, що властиві системі забезпечення економічної безпеки підприємства у цілому, а саме: цілеспрямованість; багатомірність; емерджентність; відкритість; контрінтуїтивність; комплексність; спеціалізація.

Висновки. На основі вивчених літературних джерел систематизовано існуючі принципи забезпечення фінансової безпеки підприємств та запроваджено нові принципи у розрізі окремих функціональних складових (силової, енергетичної, ресурсної, техніко-технологічної, техногенної) як передумови формування концепції фінансової безпеки підприємств. Таким чином, при систематизованому використанні означених принципів можливо побудувати концепцію фінансової безпеки підприємств в умовах сучасного ринку, в умовах світової економічної та фінансової кризи, проведення якої дозволить уникнути рівень руйнівних процесів у макро- та мікросередовищі.

Список використаної літератури:

1. Папка Олег. Принципи формування та реалізації стратегії фінансової безпеки страхових корпорацій / О. Папка // Економічний аналіз. – 2011. – Вип. 9. – Ч. 1. – с. 242-245.
2. Демченко І. В. Стратегічне управління фінансовою безпекою суб'єкта господарювання / І. В. Демченко. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://pk.napks.edu.ua/library/compilations_vak/nvfbi/2010/p_43_46.pdf.
3. Ареф'єв, В. О. Стратегія забезпечення фінансової безпеки підприємства як запорука його ефективного та стабільного функціонування [Текст] / В. О. Ареф'єв // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2010. – № 29. – С. 65-68.
4. Мартюшева Л.С. Методологічні основи організації фінансової безпеки підприємства / Л.С. Мартюшева // Фінансовий простір. – 2011. – №1. (1). – с. 85-90.
5. Сорокіна І.В. Функціональні завдання та принципи формування системи економічної безпеки підприємства / І.В. Сорокіна // БізнесІнформ – 2011. - №9. – С. 119-123.
6. Корчевська Л.О. Система принципів забезпечення економічної безпеки підприємства / Л.О. Корчевська // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2012. - №38. – С. 44-49.

Рецензент – д.е.н., професор Плаксієнко В. Я.